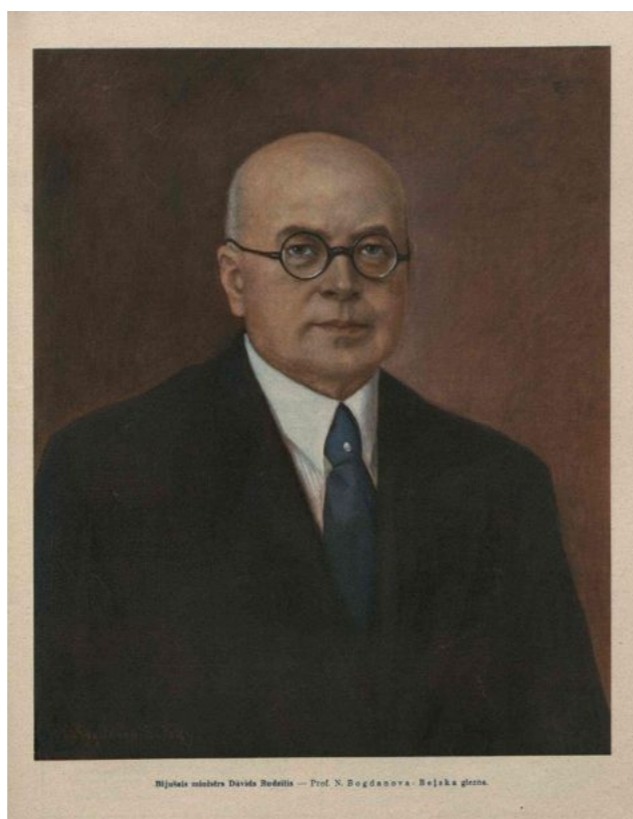

DĀVIDS RUDZĪTIS

1881. gada 30. novembris–
1939. gada 14. augusts

**Valsts kancelejas pirmais
direktors – no 1918. gada
19. novembra līdz
1939. gada 14. augustam**

1. attēls

1. attēls

Dāvida Rudziša portrets.
Autors Nikolajs Bogdanovs- Beļskis.
Valsts kancelejas īpašums.

2. attēls

Āraišu baznīca, 20. gs. 30. gadi.
Autors nezināms.
Cēsu vēstures un mākslas muzeja krājums.

3. attēls

Ieraksts Āraišu draudzes baznīcas grāmatā par
Dāvida Rudziša dzimšanu.
Latvijas Valsts Vēstures arhīva krājums.

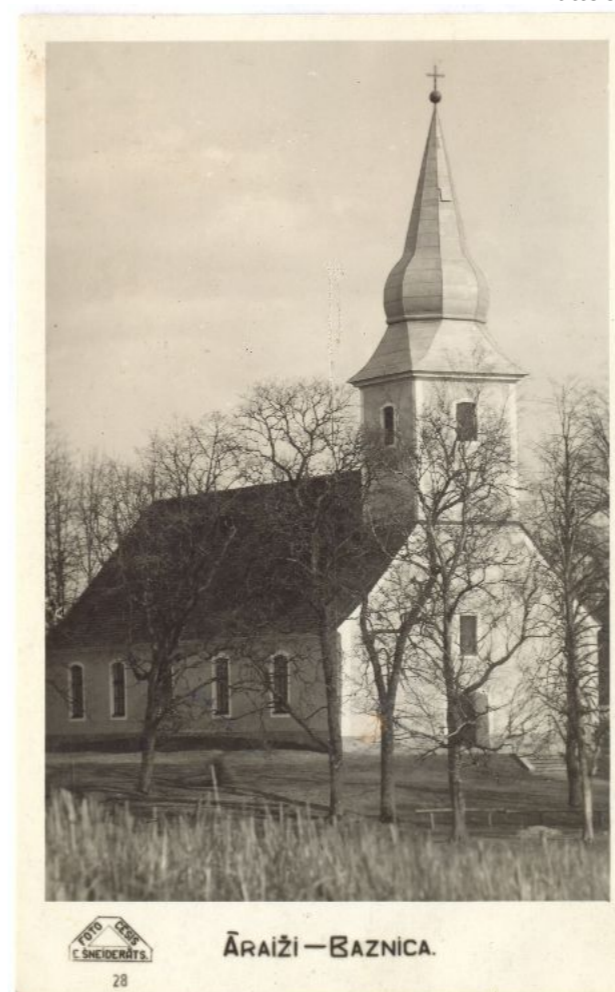
**“Mums ir tikai vienas
domas, domas par
Latviju, un diemžēl
arī tikai viena dzīve,
ko mēs par viņu
varam atdot,”**

Kārlis Skalbe,
1919. gada 20. septembris

Dāvids Rudzītis dzimis 1881. gada 30. novembrī Cēsu pagasta “Poliešos”, Āraišu draudzē, septiņiem bērniem svētītā kalpu Jēkaba un Līzes (dzimusi Ābola) ģimenē. Kopš agras bērnības Dāvids iepazīna darbu, sākumā, kā visi zemnieku bērni, ganu gaitas, paaugoties – pārējos lauku darbus. Dzīves sākums pagāja skaistajā Cēsu novadā, kam nenoliedzami bija nozīmīga vieta viņa personības tapšanā. Skolā viņu piesaistīja grāmatu gudrības, bet vecāku rocība nodrošināja tikai pamatzglītību, ko zēns apguva Vaives pagastskolā, Āraišu draudzes skolā un Priekuļu ministrijas skolā, ko beidza 1898. gadā. Sākās zināšanu apguve pašmācības ceļā visa mūža garumā.

No 1898. gada augusta Dāvids Rudzītis sāka strādāt Rīgai tuvajā Katlakalna pagastā par rakstveža palīgu. Tas bija pirmais pakāpiens, apgūstot darba pienākumus un zināšanas. Rīgas tuvums aicināja iepazīt kultūras dzīvi: apmeklēt muzejus, teātri, bibliotēkas. 1901. gadā uzņēmīgais un centīgais jauneklis kļuva par rakstvedi pie Rīgas I iecirkņa Zemnieku lietu komisāra. Pēc diviem gadiem Rudzītis kļuva par ierēdni Vidzemes guberņas Zemnieku lietu komisijas kancelejā. Šajā laikā viņš iesaistījās arī Latviešu skatuves biedrības darbā. Interesēja arī žurnālistika, bet kopš 1902. gada viņš aktīvi darbojās atturības biedrībā “Auseklis”.

2. attēls

3. attēls

Verzeichniß der Geborenen und Getauften.										
Jahr und Monat 1881		Nummer, Taufname des Kindes, Tauf- und Familien-Namen und Cognomen der Aelteren; Stand, Rang oder Gewerbe des Vaters oder der Mutter, oder Zwillingen, bei dem Kind zur Taufe vorgef. hat; Name des Predigers, von dem die Taufe, und des Orts, wo sie vollzogen ist; Tauf- und Familien-Namen, Stand, Rang oder Gewerbe der Eltern.	Oblich Geborene	Unfentlich Geborene	Festgeborene und vor der Taufe Verstorben.					
Tag und Stunde der Geburt.	und Tag der Taufe.		Männl. Weibl. lida	Männl. Weibl. lida	Männl. Weibl. lida					
15.	15.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	70	-	-					
16.	16.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
17.	17.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
18.	18.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
19.	19.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
20.	20.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
21.	21.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
22.	22.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
23.	23.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
24.	24.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
25.	25.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
26.	26.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
27.	27.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
28.	28.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
29.	29.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					
30.	30.11.	Mitgliedern d. R. Ruffi, Anna	-	-	-					

4. attēls

Kārļa Ulmaņa pirmā Ministru kabineta pārstāvji Liepājā 1919. gadā. 1. rindā no kreisās: tirdzniecības un rūpniecības ministrs Spricis Paegle, iekšlietu ministrs Miķelis Valters, Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, satiksmes un darbu ministrs Teodors Hermanovskis, izglītības ministrs Kārlis Kasparsons. 2. rindā no kreisās: apgādības ministrs Jānis Blumbers, tieslietu ministrs Eduards Strautnieks, Valsts kancelejas direktors Dāvids Rudzītis, apsardzības ministrs Jānis Zālītis, finanšu ministrs Kārlis Puriņš. Fotogrāfs Juris Bokums. Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhivs.

Sev atvēlētajā laikā – 58 gados – Dāvids Rudzītis paveicis apbrīnojami daudz. Viņš tiešām dzīvojis ar domu, ko paudis viņa laikabiedrs rakstnieks Kārlis Skalbe, – “ar domu par Latviju”. Būdams sabiedriski aktīvs cilvēks, izpratis pārmaiņas Eiropas vēsturē, ko iezīmēja 1. pasaules karš un revolūcijas, viņš atrada vietu pie latviešu inteliģences, kas sapņoja par Latvijas valsti. 1918. gada janvārī Rudzīti ievēlēja Latviešu Pagaidu Nacionālās padomes valdē un uzticēja sekretāra pienākumus.

Vasarā Rudzītis dzīvoja Priekuļos (Cēsu novadā), kur mita arī Kārlis Ulmanis, un kājām apstaigāja apkārtējos pagastus, skaidrojot ļaudīm domu, ka mums vajadzīga sava valsts – brīva un neatkarīga no Krievijas. Vietējā inteliģencē viņš sastapa atbalstu. Tuvojoties rudenim, no Priekuļiem Rīgā atgriezās gan Kārlis Ulmanis, gan Dāvids Rudzītis un viņu domubiedri. Vēsturiskais brīdis tuvojās. Dāvidam Rudzītim vēl nebija 37 gadi, Kārlim Ulmanim tikko palicis 41 gads, Zigfrīdam A. Meierovicam – 31. Jaunos cilvēkus vienoja sapnis par savu valsti.

Pēc Latvijas valsts proklamēšanas Latvijas Tautas padome 1918. gadā 19. novembrī izveidoja Pagaidu valdību. Par to, ar kādām grūtībām valdībai bija jāstāpās tās pastāvēšanas pirmajās dienās, Dāvids Rudzītis raksta: “Grūti stādīties sev priekšā, vaj ir bijusi pasaulē tāda valdība, kura atrastos bēdīgākā stāvoklī par mūsu Pagaidu Valdību, kurai Latvijas tapšanas vēsturē ir piekritusi tik liela loma, tās darbības pirmajā laikā. Pirmajās dienās pēc valsts proklamēšanas valdībai nebija ne kapeikas naudas, nebija pat telpu,

kur noturēt savas sēdes, un nebija arī nekādas varas. Bet šī valdība bija stipra ar savu entuziasmu, lielo uzņēmību un neatlaidību. Pirmās apspriedes Pagaidu Valdība noturēja vaj nu tais pašās Latviešu amatnieku Krāj-Aizdevu kases telpās, vaj Centrālviesnīcā, kur pagaidām bija apmeties ministru prezidents, vaj arī viena vai otra jaunā kabineta locekļa privātā dzīvoklī. Pirmā kārtējā kabineta sēde, par kuru vests protokols, noturēta 26. novembrī Dzirnavu ielā Nr. 87, krievu laika domēju valdes telpās. Atsevišķs dokuments par Latvijas Pagaidu valdības kancelejas izveidošanu nav atrodams. Dāvids Rudzītis bija Latvijas Pagaidu valdības kancelejas pārvaldnieks kopš 1918. gada

19. novembra, kad Ministru prezidents Kārlis Ulmanis viņu aicināja šajā amatā. Rakstu un mākslas kameras priekšsēdētājs Jūlijs Druva atzinis, ka piemērotāka kandidāta toreiz nebija: diez vai kāds cits starp latviešu ierēdņiem tik labi pārzinājis administratīvās lietas kā Dāvids Rudzītis. Izmantojot savu rakstveža pieredzi, pateicoties spožajai atmiņai, asajam prātam un uzkrātajām zināšanām, Rudzītis prasmīgi nodrošināja valdības darbu tik sarežģītos politiski ekonomiskos apstākļos.

4. attēls

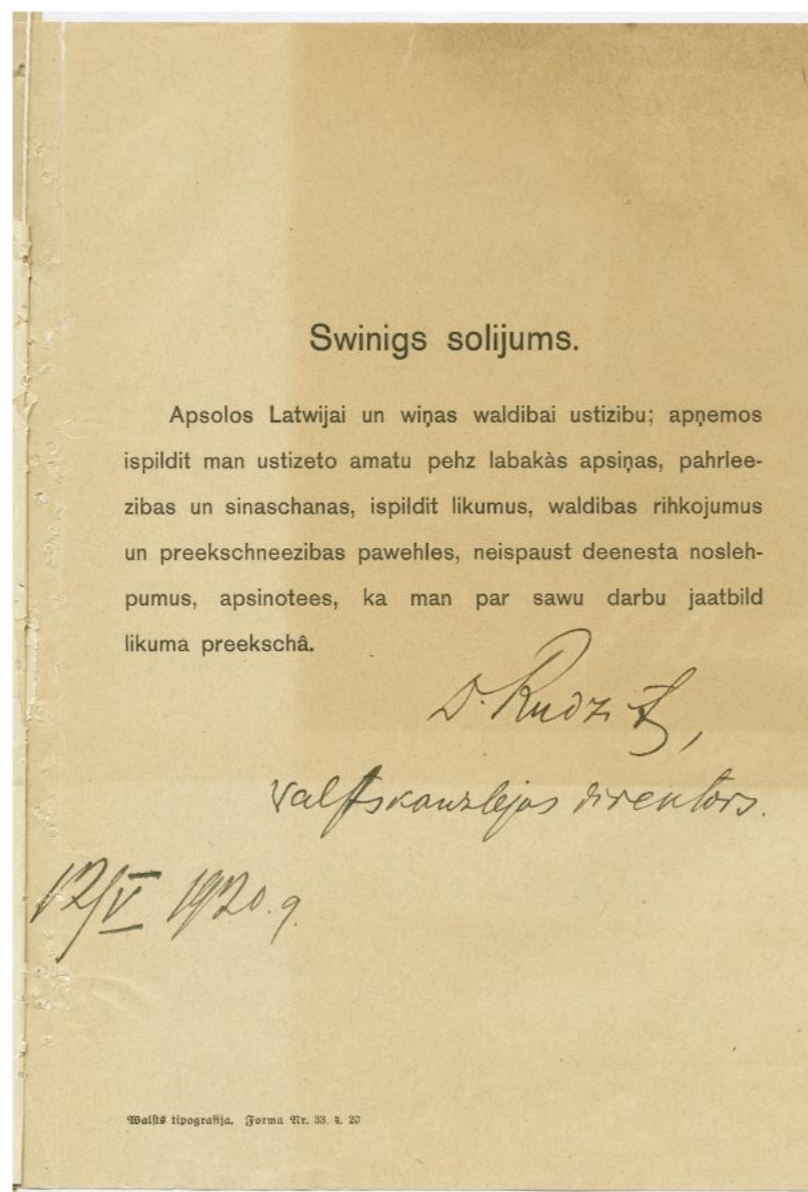
5. attēls

Svinīgs solījums ar Valsts kancelejas direktora Dāvida Rudziša oriģinālparakstu. Rīga, 1928. gada 12. maijs. Latvijas Valsts Vēstures arhīva krājums.

6. attēls

Valsts kancelejas direktora Dāvida Rudziša darba apliecība. Izdota Rīgā 1928. gada 28. decembrī. Latvijas Valsts Vēstures arhīva krājums.

5. attēls

Savu pašreizējo nosaukumu Valsts kanceleja ieguva 1919. gada 11. aprīlī, kad Latvijas Pagaidu valdības kanceleja tika pārdēvēta par Valsts kanceleju un Dāvids Rudzītis tika apstiprināts par pirmo Valsts kancelejas direktoru. Sākotnēji apstiprinātajā Valsts kancelejas štatu sarakstā bija vien 20 darbinieku.

1923. gada 17. novembra Valdības Vēstnesī Dāvids Rudzītis sniedza pārskatu par Ministru kabineta darbu piecu gadu laikā. Uzzinām, ka šajā laika periodā noturētas 637 Ministru kabineta sēdes. Rudziša pārziņā, protams, vispirms bija kabineta lietvedības jautājumi.

Bet ne tikai. Rudzītis bija pilnvarots kā valdības pārstāvis piedalīties Saeimas komisiju sēdēs. Ar Ministru kabineta 1921. gada 9. augusta lēmumu viņu iekļāva komisijā likumu iepriekšējai caurskatīšanai no juridiskā un tehniskā viedokļa. Ar valdības 1924. gada 6. marta lēmumu Dāvidu Rudzīti iecēla par Administratīvo reformu padomes locekli. Nākamā gada 1. septembrī kabinets uzdeva viņam izstrādāt traģiskā nāvē aizgājušā pirmā ārlietu ministra Zigrīda Annas Meierovica fonda statūtus un līdz tā nodibināšanai saņemt un uzglabāt fondam ziedotos līdzekļus. 1929. gada jūnijā Latvijā viesojās Zviedrijas karalis Gustavs V. Par augstā ciemiņa uzņemšanas programmas izstrādāšanas komisijas locekli iecēla arī Rudzīti.

6. attēls

7. attēls

Kārļa Ulmaņa piektā Ministru kabineta (1934. gada 18. marts– 1935. gada 11. jūlijs) pārstāvji Valsts kancelejas telpās K. Valdemāra ielā 3. 1. rindā no kreisās: iekšlietu ministrs Vilis Gulbis, tieslietu ministrs Hermanis Apsītis, izglītības ministrs Ludvigs Adamovičs, kara ministrs Jānis Balodis, Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, Ministru prezidenta biedrs Marģers Skujenieks, finanšu ministrs Ludvigs Ēķis. 2. rindā no kreisās: Valsts kancelejas direktors Dāvids Rudzītis, satiksmes ministrs Bernhards Einbergs, tautas labklājības ministrs Vladislavs Rubulis. Fotogrāfs Krišs Rake. Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs.

Pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma ar valdības 18. maija lēmumu Dāvidu Rudzīti iecēla par tā saucamā Mazā kabineta locekli. Viņa kolēģi šajā struktūrvienībā bija Ministru prezidenta biedrs Marģers Skujenieks un tieslietu ministrs Hermanis Apsītis. Apspriežot likumprojektus un citus jautājumus, Mazais kabinets pieaicināja attiecīgo resoru vadītājus. Ja uz sēdi ieradās Ministru prezidents, viņš pārņēma sēdes vadību. Šādai kārtībai vajadzēja veicināt izlemjamo lietu labāku iepriekšēju sagatavošanu pirms izskatīšanas valdībā. Valdības 1938. gada novembra sēdē Kārlis Ulmanis informēja ministrus, ka viņš uzaicinājis Valsts kancelejas direktoru Dāvidu Rudzīti kļūt par Ministru kabineta locekli. Viņš izpildīšot līdzšinējos pienākumus, kā arī atsevišķus uzdevumus, kurus saņems no Valsts un Ministru prezidenta. Kalpa zēns kļuva par valdības locekli.

Darba biedri Dāvidu Rudzīti raksturoja kā valstsvīru ar fenomenālu atmiņu. Ja kādreiz gadījās, ka steidzīgi bija jāuzzina ne tikai kāda likuma būtiskais saturs, bet pat diena un kabineta sēde, kad šis likums pieņemts, tad pietika pajautāt Dāvidam Rudzītim, lai saņemtu atbildi, kura nekad neizrādījās maldīga. Bieži vien pilnīgi nesagatavojoties viņš spēja pateikt arī to, kas pirms daudziem gadiem debatēs par šo likumu izteikts. Šī apbrīnojamā atmiņa daudz palīdzējusi un atvieglojusi Valsts kancelejas un Mazā ministru kabineta darbu, izstrādājot jaunus likumus un grozot vecos.

7. attēls

Ministrs Rudzītis arvien atcerējies un aizrādījis, ja kāds no jaunajiem likuma projektiem kaut kādā veidā runātu pretim vai nesaskanētu ar citu jau pastāvošu likumu, kas citiem bija izgājis no atmiņas. Tam bija sevišķi liela nozīme valsts pirmajos gados, kad likuma kodifikācija vēl nebija sasniegusi tagadējo pilnību.

8. attēls

Latvijas Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis tikšanās laikā ar preses, kultūras un mākslas pārstāvjiem. No labās: Valsts kancelejas direktors Dāvids Rudzītis, Latvijas Konservatorijas profesors Alfrēds Ozoliņš, Valsts prezidents Kārlis Ulmanis, Day kundze (amerikāņu žurnālista Donalda Deja sieva), Dāvida Rudzīša kundze, preses izdevumu "Jaunākās Ziņas" un "Atpūta" izdevēja Emīlija Benjamiņa. Rīga, 1936. gada 23. oktobris. Autors nav zināms. Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs.

8. attēls

Ministrs Rudzītis arvien bijis arī preses draugs. Pēc ilgām un nogurdinošām Ministru kabineta sēdēm viņš allaž savā kabinetā pie gataviem un vēl izstrādājamiem likumprojektiem apkrauta rakstāmgalda laipni sagaidīja preses pārstāvjus, lai sīki un pamatīgi iepazīstinātu tos ar valdības pieņemtajiem likumiem. Arī pats Rudzītis ar pseidonīmu D. Roga aktīvi rakstīja presē.

Dāvids Rudzītis bija apprecējies ar skolotāju Annu Emīliju Stonslavu. Anna Rudzīte bija aktīva un izglītota sieviete. Brīvi pārvaldīja vācu un krievu valodu un, kā pati atzīmējusi anketā, "pietiekami zināja angļu un franču valodu". Viņa strādāja Ārlietu ministrijā par Ārzemju pasu nodaļas vadītāju. Ģimenē auga dēli Sigurds (14.02.1915.) un Dainis (22.06.1922.). Spriežot pēc Daiņa Rudzīša atmiņām, māte bija sabiedrības cilvēks un vīra domubiedre.

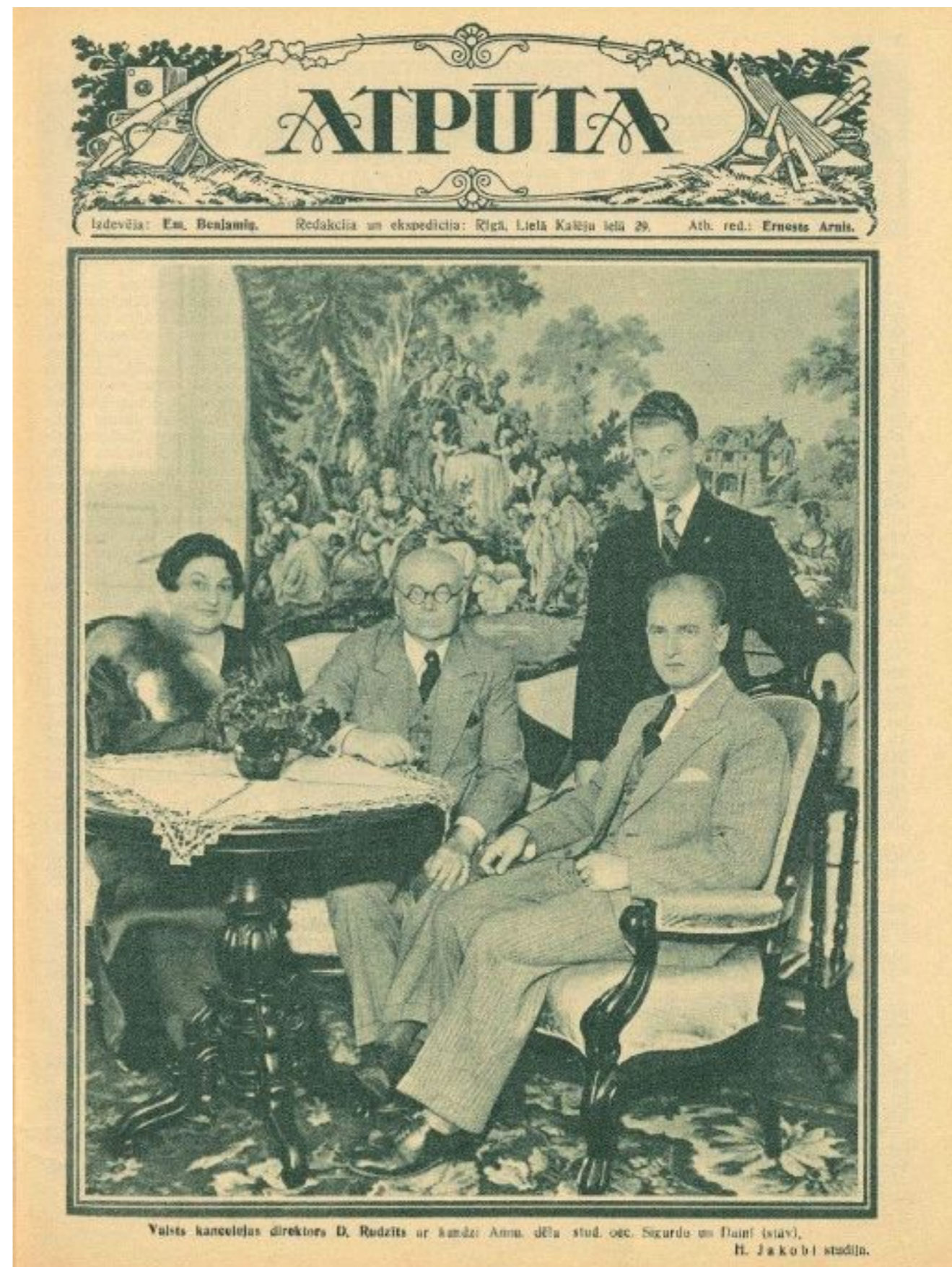
Mājas dzīve un bērnu audzināšana bija tēva māsas ziņā. Viņai ar padomu piepalīdzēja tēva māte, kura ģimenē baudīja gaišas vecumdiēnas. Rudzīšu ģimene bija ļoti viesmīlīga, un draugu sabiedrības netrūka ne svētkos, ne parastos darbdienų vakaros, kad allaž kāds iegriezās uz tasi kafijas.

9. attēls

Dāvids Rudzītis ar ģimeni – sievu Annu, dēliem Sigurdu un Daini. Atpūta, Nr. 622, 1936. gada 2. oktobris.

Mēs esam paraduši redzēt savus sabiedriskos darbiniekus viņu darbā – nopietnus, oficiālus, tomēr maz zinām par viņu atpūtas brīžiem, par viņu māju. Bet daudzi varbūt nezina, ka Dāvids Rudzītis bija arī labs saimnieks, ka viņam bija māja Zaslaukā, kuru viņš dažos gados bija padarījis par reti izkoptu atpūtas vietu, audzējis tur ābolus un tomātus. Vasaras sākumā Rudzītis labprāt peldējies mazajā peldbaseinā, kuru iekārtojis savas mājas dārzā, Ventspils ielā pie Zaslauka. Brīvajā laikā viņš nodevies arī iemīļotajiem sporta veidiem – makšķerēšanai un medībām, bet vakarus – tāpat kā jau daudzus gadus – labprāt pavadījis pie šaha galda, arī pie bridža vai preferansa partijas. Ministrs daudz darījis šaha atbalstīšanai Latvijā, pats bijis labs spēlētājs. Viņš mīlēja jūras braucienus, vislabprātīgāk braucis nevis ar lieliem tvaikoņiem, bet uz maza vienkārša preču tvaikoņa, kur valda miers un vienkāršība. Atvaļinājumos vecāki devās ceļojumos pa Eiropu. Tos nav aizmirsis Dainis, pieminot 1939. gada neaizmirstamo ceļojumu uz Austriju un Vīnē dzirdēto Maskanji operu "Zemnieka gods". 1939. gada augustā viņi devās ceļojumā uz Holandi, lai iepazītos ar tās dabu un kultūru. Tēvs, kā vienmēr, bija rūpīgi sagatavojies – izlasījis Holandes vēsturi, īpaši par tās slavenajiem māksliniekiem.

Diemžēl tas bija viņa pēdējais ceļojums. 14. augustā plkst. 12.30, neatguvies pēc sirdslēkmes, Dāvids Rudzītis Roterdamā aizgāja mūžībā, nesagaidījis 58. dzimšanas dienu. Latvijas Vēstures arhīvā glabājas Latvijas ģenerālkonsula Holandē, tuva Rudzīša drauga Bruno Pavasara, pie kura tad arī bija apmeties Rudzītis ar dzīvesbiedri un dēlu Daini,

Valsts kancelejas direktors D. Rudzītis ar kundzi Annu, dēlu stud. otc. Sigurdu un Daini (stāvi), H. Jakobi studija.

9. attēls

ziņojums Ārlietu ministrijai un Valsts kancelejai par ministra aiziešanu mūžībā. 17. augustā no Arhibīskapa katedrāles netaiķi pēdējā dusā izvadīja virsmācītāji E. Bergs un

J. Meirēns, piedaloties Valsts prezidentam, valdības locekļiem un diplomātiskajam korpusam. Apglabāts Meža kapos Rīgā.

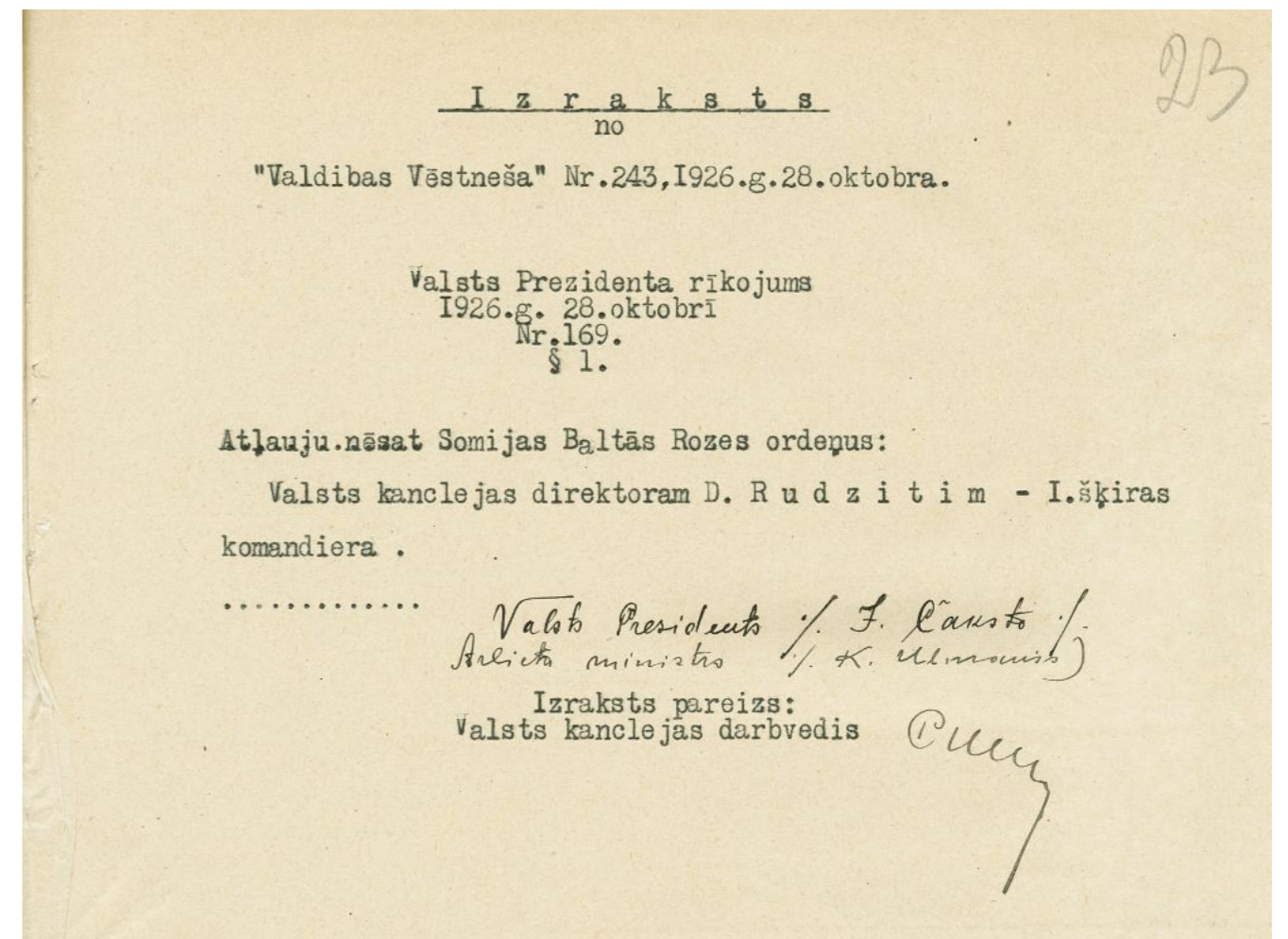
10. attēls

Valsts prezidenta rīkojums 1926. gada 28. oktobrī. Nr. 169., # 1. Par atļauju Valsts kancelejas direktoram D. Rudzītim nēsāt Somijas Baltās rozēs ordeni – I šķiras komandierim. Latvijas Valsts Vēstures arhīva krājums.

2021. gadā 30. novembrī Dāvidam Rudzītim apritētu 140. Šī faktu lapa iedzīvina izcilā Latvijas ciltstēva Dāvida Rudzīša mūža gājumu un ceļ godā viņa spilgto personību, kas devusi nozīmīgu ieguldījumu valsts veidošanā un attīstībā.

Valsts kancelejas pirmais direktors apbalvots ar augstākajiem Latvijas un ārvalstu apbalvojumiem, tostarp II (1937) un III šķiras (1926) Triju Zvaigžņu ordeni, Atzinības krustu (I šķira, 1938), Somijas Baltās Rozes ordeņa I šķiras komandiera krustu, Beļģijas Leopolda II ordeni (lievirsnieka šķira), Lietuvas dižkunigaiša Ģedimina II šķiras ordeni, Rumānijas Kroņa II šķiras ordeni un citām atzinības zīmēm.

Pirmajam valsts ierēdnim liktenis aiztaupīja Latvijas Valsts okupāciju 1940. gada 17. jūnijā un tai sekojošās šausmas, ko piedzīvoja Latvijas cilvēki, tajā skaitā 2. pasaules karu un tam sekojošo 50 gadus ilgo padomju okupāciju. "Mūsu mājā notika kratīšana jau 1940. gada jūlijā. Kratītāji paņēma mana tēva kabatas grāmatīņu, kurā viņš katru dienu bija ierakstījis kādas atzīmes. Tēvs bija cerējis, ka 1943. gadā, kad pienāks pensijas laiks, viņš rakstīs Latvijas vēsturi ar noteikumu, ka atmiņas drīkstēs izdot tikai tad, kad paies 25 gadi pēc viņa nāves. (..) viņa pēcteci amatā Robertu Bulsonu nošāva Astrahaņā. Tajā pašā grupā bija tieslietu ministrs Hermanis Apsītis, iekšlietu ministrs Vilis Gulbis, Līgumu departamenta direktors Andrejs Kampe, rakstnieks Aleksandrs Grīns... Mūsu ģimeni bijis paredzēts izsūtīt no Latvijas 1941. gada 1. jūlijā – plānotajā izvešanu otrajā kārtā," atminas Dāvida Rudzīša dēls, Kārļa Ulmaņa krustdēls Dainis Rudzītis. Dainis Rudzītis daudzkārt apciemoja Latviju, uzrakstīja atmiņu grāmatu, kas dod iespēju iepazīt viņa tēvu Dāvidu Rudzīti – īstenu Latvijas patriotu, cilvēku ar misijas apziņu – godam kalpot savai Dzimtenei un tautai.

10. attēls

"Zvaigznes ir ceļvedējas. Lai viņas arī šīnī laikā ved mūs pretim gaišākai cilvēcībai."

Kārlis Skalbe, 1920. gads

Par godu Latvijas valsts simtgadei, Valsts kanceleja veido informatīvu materiālu sēriju par Latvijas valsts tapšanu un tās dibinātājiem. Informatīvo materiālu mērķis ir stiprināt valstiskuma apziņu, veicināt izpratni par Latvijas vēsturi un nacionālajām vērtībām, kā arī spilgtām personībām, kuras ietekmējušas vēstures procesus un devušas nozīmīgu ieguldījumu Latvijas valsts dibināšanā un izaugsmē, īpaši valdības darbā.

LV100.lv
www.mk.gov.lv/simtgade